

zostaje wystawiona aż do Jutrzni Zmartwychwstania. Przed Jutrzną odbywa się uroczysta procesja z Najśw. Sakramentem i świętym Całunem.

Słusznie zauważono, że procesja z Najśw. Sakramentem, Jego wystawienie w grobie, użycie welonu i baldachimu oraz szat czarnej barwy, a także ceremonie procesji i wystawienia zostały wzięte z obrządku łacińskiego¹³.

W wiekach następnych pod wpływem obrządku łacińskiego liczne cerkwie obrządku bizantyjsko-słowiańskiego w Polsce wprowadziły w Bożym Grobie wystawienie Najśw. Sakramentu w monstrancji. Zwyczaj ten przetrwał do naszych czasów. W latach drugiej wojny światowej w cerkwi metropolitalnej we Lwowie wystawiono w Bożym Grobie Najśw. Sakrament w puszcze, natomiast w cerkwi seminarium duchownego i w cerkwiach parafialnych używano monstrancji.

Możemy zatem stwierdzić, że w liturgii Triduum Paschalnego na terenie Polski istniały wzajemne wpływy. Z obrządków wschodnich – jakkolwiek drogą okrężną przez zachód Europy – Polska przyjęła samą ideę Bożego Grobu i wizerunek Chrystusa umarłego, natomiast unicki obrządek bizantyjsko-słowiański przyjął od Kościoła zachodniego wystawienie Najśw. Sakramentu w Bożym Grobie i eucharystyczną procesję zmartwychwstania.

Kraków–Tyniec

O. FRANCISZEK MAŁACZYŃSKI OSB

¹³ I. Praszko, dz. cyt., 289–290.

Ks. Bogusław Nadolski TChr

DRUGIE WYDANIE TYPICZNE OBRZĘDÓW ŚWIĘCEŃ (1989)

Wkrótce po ukazaniu *Ordo* w 1968 r. pojawiły się głosy krytyczne szczególnie w odniesieniu do ordynacji prezbitera, a konkretnie do modlitwy poświęcającej. Po kilku latach powołano specjalną komisję, której zlecono rozpatrzenie krytycznych uwag i rewizję całego *Ordo*. Wynikiem tych prac, którym przewodniczył m.in. Bruno Kleinheyser, emrytowany już dziś profesor liturgiki na uniwersytecie w Regensburgu, było opublikowanie nowej edycji typicznej *Ordo* 29 czerwca 1989 r. Tekst uprzednio zatwierdził Jan Paweł II (10 maja 1989 r.). Ten sam papież posłużył się po raz pierwszy tym *Obrzędem* udzielając święceń prezbiteratu w dniu 18 maja 1989 r. Poniżej chcemy wskazać na zasadnicze elementy nowego *Ordo* zanim ukaże się tłumaczenie polskie.

Ordo nosi tytuł: *De ordinatione episcopi, presbyterorum et diaconorum*, (editio typica altera). Obejmuje ono: Dekret podpisany przez prefekta Kongregacji Kultu Bożego i sakramentów, kardynała Edwarda Martinezę; Wprowadzenie ogólne (11 numerów); Uwagi (*Praenotanda*) do poszczególnych rozdziałów, które traktują o danym święceniu (III rozdziały) z podaniem tekstów

euchologicznych i całego przebiegu ordynacji. Czwarty rozdział podaje ordynację udzielania święceń prezbiteratu i diakonatu w jednej akcji liturgicznej. W piątym rozdziale zamieszczono: teksty biblijne do czytań (nr 345—351), oraz teksty euchologiczne Mszy obrzędowej-udzielania święceń (nr 342—345). *Ordo* zawiera także *Dodatek* z podanymi śpiewami i obrzędem przyjęcia kandydatów do diakonatu i prezbiteratu. *De ordinatione* podaje obrzęd udzielania święceń jednemu kandydatowi jak i wielu. Ma to zastosowanie do trzech stopni święceń.

Dekret Prefekta Kongregacji podkreśla, że nowy *Ordo* przynosi:

1) Obszerniejsze wprowadzenie, podobnie jak inne księgi liturgiczne po Vaticanum II, wskazujące na bogactwo teologiczne sakramentu.

2) Zmienioną kolejność święceń, rozpoczynając od biskupa. Układ powyższy jaśniej wyraża pełnię kapłaństwa biskupa i pozwala rozumieć święcenia kapłana i diakona traktowanych jako współpracowników biskupa.

3) Nieliczne zmiany w modlitwie ordynacji (*Prex Ordinationis* – takiego wyrażenia używa *Ordo*, zamiast dotychczasowego *Oratio consecrationis*) prezbitera i diakona.

4) Poszerzone pytania wstępne akcentujące posługę sakramentu pojednania i pokuty oraz sprawowanie Eucharystii.

5) Niewielkie zmiany w obrzędzie przyjęcia kandydatów do diakonatu i prezbiteratu.

6) Poszerzony ryt przyrzeczenia posłuszeństwa – osoby zakonne przyrzekają posłuszeństwo i szacunek nie tylko swojemu przełożonemu, lecz także biskupowi diecezjalnemu.

7) Przyrzeczenie celibatu, które składają także osoby zakonne po ślubach dożgonnych.

Dekret przypomina znaną zasadę, że tłumaczenia *Ordo* na języki narodowe winny być zatwierdzone przez Stolicę Apostolską przed stosowaniem.

Treści zawarte we *Wprowadzeniu ogólnym (Praenotanda)* wspomnieni omawiając teologiczne aspekty *Ordo*. Na tym miejscu warto podkreślić, że *Praenotanda* przed poszczególnymi święczeniami zawierają cztery części. Pierwsza wskazuje na teologiczny walor święceń, druga mówi o obowiązkach i posłudze – charakterystycznym jest podkreślenie modlitwy wiernych w intencji kandydatów do święceń, jak i przygotowaniu Kościoła lokalnego do tych uroczystości; trzecia część precyzuje pewne dane odnośnie samej celebracji obrzędu, a czwarta posiada charakter wskazań dla ceremoniarza przygotowującego celebrację. Przewiduje ono także możliwość pewnych zmian w *Ordo* zgodnie z charakterem regionów czy narodów. Dotyczą one formy potwierdzenia wyboru kandydatów do święceń przez wiernych, możliwości dodania innych zapytań przez ordynację, formy złożenia przyrzeczenia posłuszeństwa, uwyrażenia nie tylko przez odpowiedź, ale także w inny sposób złożenia przyrzeczenia celibatu oraz doboru śpiewów. Można zaproponować także inne zmiany. Nałożenie rąk nie może ulec zmianie, nie można także zmieniać ani skracać, ani zastępować innymi tekstami modlitwy ordynacyjnej (*Prex Ordinationis*). Należy także zachować ogólną strukturę *Ordo* i znaczenie poszczególnych jej elementów.

Po tych ogólnych stwierdzeniach omówimy najważniejsze nowe elementy nowego *Ordo* zgodnie z podaną w nim kolejnością.

ŚWIĘCENIA BISKUPA

De Ordinatione przewiduje osobny zestaw tekstów mszy obrzędowej. Modlitwy prezydenckalne uwzględniają wypadek ordynacji biskupa miejsca i nerezydencjonalnego, oddzielna prefacja wystawia Boga za kapłaństwo Chrystusa pozostawione w Kościele nie tylko jako kapłaństwo wspólne, ale także hierarchiczne. W embolizmie prefacja wymienia podstawowe zadania biskupa w następującej kolejności: sprawowanie Eucharystii, miłowanie ludu Bożego, nauczanie, udzielanie sakramentów. Podaje także przymioty biskupa: kształtowanie swego życia na podobieństwo Chrystusa, dawanie życia dla zbawienia braci, świadectwo wiary i miłości. Prefacja jest swoistego rodzaju podsumowaniem treści całego *Ordo* nie wyłączając tekstów złączonych z przekazaniem insygniów jako symboli rzeczywistości, która stała się udziałem święconego. *De ordinatione* podaje także oddzielne *Hanc igitur* dla Modlitw Eucharystycznych: I, II, III i IV. *Praenotanda* podejmują przede wszystkim teologię episkopatu zawartą w KK 22—25. Nowością jest także podkreślenie obowiązku modlitwy wiernych nie tylko przed wyborem nowego biskupa, ale także w intencji już wyświęconego.

Jasno określona jest symbolika rytów eksplikatywnych. Nałożenie księgi Ewangelii jest podkreśleniem obowiązku głoszenia słowa Bożego przez biskupa. Namaszczenie głowy wskazuje na szczególny jego udział w kapłaństwie Chrystusa; pierścień jest znakiem wierności biskupa wobec Kościoła, mitra – oznacza wezwanie do gorliwej troski o pogłębienie świętości; pastorał jest oznaką władzy kierowania Kościołem. Obrzęd podaje odpowiedni tekst towarzyszący wręczaniu mitry, którego nie było w *Ordo* z 1968 r. Podany tekst wskazuje na rozwój świętości wyświęconego.

ŚWIĘCENIA PREZBITERATU

De ordinatione (1989 r.) w swoich założeniach chciał, by *Ordo* było bardziej wyrazem magisterium soborowego. Znalazło to wyraz najpierw w *Praenotanda*, które w swej części teologicznej są po prostu mozaiką wypowiedzi z soborowego *Dekretu o postudze i życiu kapłanów*, a przede wszystkim KK (26—28). Święta ordynacja jest sakramentem, który włącza przyjmującego w kapłaństwo Chrystusa, upoważnia go do działania „in persona Christi capitis”. Prezbiter uczestniczy także w kapłaństwie i misji biskupa, który jest uczestnikiem pełni Chrystusowego kapłaństwa. Jest on pomocnikiem biskupa w postudze ludowi. Prezbiterzy i biskup stanowią wspólnotę – prezbiterium – *unum presbyterium*, chociaż zakres ich obowiązków jest różny. Prezbiterzy jako uczestnicy (w stopniu prezbitera) urzędu Chrystusa Pośrednika winni wszystkim przepowiadać słowo Boże. Misję (*munus*) uświęcenia, urząd kapłański wykonują najpełniej w sprawowaniu Eucharystii. Teologiczna treść kapłaństwa obejmuje także sprawowanie sakramentów świętych, a zwłaszcza

sakramentu pojednania i pokuty, oraz modlitwę za wiernych powierzonych ich trosce pasterskiej. Godnie zauważenia jest podkreślenie, że urząd Chrystusa Pasterza ma na celu gromadzenie, zespalanie rodziny Bożej ożywionej jednym braterstwem. Pełnienie potrójnej funkcji (*tria munera*) Chrystusa postuluje uwielbienie Boga we wspólnocie (razem z nią), trwanie w nauce, rozważanie prawa Bożego i nauczanie wiary oraz wdrażania w życie głoszonych rzeczywistości Bożych (1 Tm 5,17). Ta wizja prezbiteratu prowadzi do poszerzania wstępnych pytań skierowanych do kandydatów. Przesunięto zapytanie o wypełnieniu posługi słowa na drugie miejsce. Trzecie natomiast pytanie dotyczy sprawowania Eucharystii, oraz posługę sakramentu pojednania (włączenie sakramentu pokuty stanowi novum). Kolejne załączone pytanie dotyczy upraszania miłosierdzia Bożego dla ludu przez wypełnianie mandatu nieustannej modlitwy.

Powyższy układ pytań jest bardziej logiczny, wyraża udział w potrójnej funkcji Chrystusa: prorockiej, kapłańskiej, pasterskiej. Włączenie wzmianki o sakramencie pojednania nie należy łączyć z pewnymi trudnościami w tej dziedzinie. Posługa jednania należy do fundamentalnych, istotnych zadań kapłaństwa, jak pojednania świata z Bogiem było misją Chrystusa.

W przyrzeczeniu posuszeństwa, jak o tym już wspomiano, w wypadku osób zakonnych poszerzono jego zakres włączając posuszeństwa także miejscowemu ordynariuszowi (biskupowi).

De ordinatione przynosi także zmiany w modlitwie ordynacyjnej. Przede wszystkim wydłuża się ono. Ważniejszym jednak momentem jest oparcie jej przede wszystkim na rozumieniu kapłaństwa wyrażonym w KK (2.5. 10.28.48), w *Dekrecie o posłudze i życiu kapłanów* (4.12) oraz teologii Listu do Hebrajczyków.

Modlitwa ordynacyjna posiada charakter trynitarny w aspekcie historiozbawczym. Skierowana jest do Boga Ojca. Posiada następującą strukturę: analiza, anamneza, epikleza, doksologia.

Najpierw wyrazista jest jej anakleza. Bóg Ojciec nazwany jest: Panem, Ojcem Świętym, Wszechmocnym, Wiecznym Bogiem, twórcą ludzkiej godności, rozdzielającym wszelkie łaski. Jest tym, przez którego wszystko się rozwija i umacnia. On to ustanawia pomocników Chrystusa (*ministros* – szafarzy) różnych stopni. Czyni to w celu kształtowania ludu kapłańskiego. Warto podkreślić użycie słów „twórca ludzkiej godności”. Jest to wyrażenie wzięte z *Deklaracji o wolności religijnej* (nr 1). Godność ta będzie w działaniu Boga udoskonalana w Jezusie Chrystusie nie tylko łaską synowstwa Bożego, ale także udziałem w kapłaństwie. Wyrażenie to zastąpiło dawne: „twórca honorów”. Słowa: „udzielający wszelkich godności” zastąpiono przez: „udzielający wszelkich łask”. Działanie Boże jest zawsze w stosunku do stworzeń *gratia*-łaską. Na podkreślenie zasługuje związanie kapłaństwa z doskonaleniem ludu, który również jest kapłańskim. Wyrażna jest tu inspiracja z KK 10: „Kapłan urzędowy dzięki władzy świętej, jaką się cieszy, kształci lud kapłański”, a także z *Dekretu o studzie i życiu kapłanów* (12): „Przez sakrament kapłaństwa prezbiterzy upodabniają się do Chrystusa Kapłana”. Użycie słów „lud kapłański” zastąpiło dawne bardzo ogólne: „ludność”, „stworzenia rozumnej natury”.

Anamneza sięga do działania Mojżesza i Aarona w Starym Przymierzu, wspomina także siedemdziesięciu mężów danych im do pomocy w kierowaniu ludem. Funkcja Mojżesza i Aarona wzbogacona zostaje przez wyrażenie mówiące o poświęceniu ludu, nie tylko kierowaniu nim. Przekazanie władzy synom Aarona wskazuje na cel ich istnienia. Jest nim przede wszystkim składanie *sacrificia tabernaculi* (uprzednio *ad hostias salutares*) – ofiar w świątyni oraz wystarczająca liczba sług Najwyższego. Działania te jednak były tylko „ciemniem przyszłych dóbr” (Hbr 8,5; Kol 2,17). Działanie Boga znajduje swój szczyt w misji Wysłanego i Kapłana Jezusa. On to w mocy Ducha Świętego złożył samego siebie w ofierze i Apostołów uczynił uczestnikami swego kapłaństwa. Ten sam Bóg dał apostołom pomocników, aby dzieło zbawienia było przepowiadane i spełniane na całym świecie. Zbawcze działanie Boga Ojca przygotowywane i realizowane w Starym Przymierzu zostaje wypełnione w Jezusie Chrystusie, zamyka się natomiast w „eschatycznym Królestwie Ojca”. Jest to wyrażenie nowe w *Præ Ordinationis* uwypuklające eschatyczny charakter zbawczego działania.

Epikleza – klasyczna w swej strukturze, uprasza Boga Ojca o Ducha Świętości dla święconych nie tylko w osobistym życiu, ale w działaniach związanych z istotą kapłaństwa (przepowiadanie słowa Bożego, sprawowanie sakramentów, podkreślony jest sakrament pojednania i namaszczenia chorych). Rola Ducha Świętego ukazana jest nie tylko w epiklezie, ale w całym działaniu Boga. Duch Ojca wspomniany jest i w anaklezie i anamnezie, nie mówiąc o epiklezie i doksolonii.

Præ Ordinationis posiada wreszcie charakter eklezjalny. Podkreśla ściślej związek prezbiterów z biskupem. Prezbiterzy są współdziałającymi z biskupem w głoszeniu słowa Bożego (element ten znajdował się w poprzedniej Modlitwie), w jego owocowaniu, w udzielaniu sakramentów świętych (chrzest, Eucharystia, sakrament pojednania i namaszczenia), w modlitwie za powierzony lud. Te ostatnie elementy są nowe. Związek z biskupem został więc rozbudowany, ubogacony. Poprzednie wyrażenie mówiące o potrzebie współpracowników: „im słabsi jesteśmy” – zastąpiono stwierdzeniem: „potrzebujemy ich” w wypełnianiu Chrystusowego kapłaństwa. W Modlitwie pojawiają się słowa: *adiutores* (pomocnicy), *cooperatores* (współpracownicy), *sint nobiscum* (niech będą z nami), *sint nobis* (niech będą nam).

Walor modlitwy ordynacyjnej i nałożenie rąk, które stanowią najistotniejszy moment święceń podkreślony jest także przez polecenie, by podczas nakładania rąk wierni zachowali milczenie, w milczeniu modlili się.

W *Ordo* dokonano także zmiany śpiewu towarzyszącego namaszczeniu rąk. Hymn *Veni Creator* wyznaczono tylko ze święczeniami biskupa, natomiast w ordynacji prezbitera należy wykonywać śpiew: antyfony *Sacerdos in æternum* i psalm 109 (110). Inne novum *De ordinatione* stanowi dołączony ryt uroczystego błogosławieństwa (aaronickie, z potrójnym Amen), a także osobnych *Hanc igitur* do Modlitw Eucharystycznych (I-IV) uprzednio było tylko jedno. Msza obrzędowa przewiduje tę samą prefację co przy ordynacji biskupa, co podkreśla także jedność sakramentu kapłaństwa, którego uczestnikami stają się biskup i prezbiter.

ŚWIĘCENIA DIAKONATU

De Ordinatione z 1989 r. w zakresie święceń diakona nie przynosi większych zmian. Trzeba było włączyć do *Obrzędu Ritus de sacro caelibatus amplectando* (1972) oraz wskazania zawarte w Liście apostoelskim Pawła VI *Ad pascendum*. Myśli z tego ostatniego dokumentu podejmuje alokucja, która jest ta sama w przypadku udzielania diakonatu osobom żonatym i ślubującym celibat. Trzeba także odnotować postanowienie Jan Pawła II, odwołujące kan. 1037 KPK i zobowiązujące do składania przyrzeczenia celibatu przez kandydatów do kapłaństwa także tych, którzy uprzednio złożyli śluby zakonne.

Przyrzeczenie posłuszeństwa obejmuje, jak w przypadku prezbitera, biskupa miejscowego, przełożonego zakonnego.

Teksty mszalne podają:

a) Osobną prefację: O Chrystusie jako źródle wszelkich posług w Kościele. Posługi te podejmowane za inspiracją Boga dają udział w świętej posłudze Jezusa Chrystusa. Posługa ta wyraża się w świętej miłości ludu Bożego, głoszenia mu słowa Bożego i udzielania sakramentów, nie wyklucza nawet oddania swego życia za zbawienie braci.

b) 4 wersje *Hanc igitur* stosownie do czterech Modlitw Eucharystycznych.

c) Ryt zakończenia w formie aaronickiego błogosławieństwa upraszając łaski dla wykonania poszczególnych funkcji diakańskich.

W samej modlitwie ordynacyjnej zmiany są wyrazowe. Zmodyfikowano pięć wyrażeń. Bóg nazwany jest Dawcą „łask”, a nie, jak uprzednio „honorów”. Zamiast „aby czystość ich życia” znajdujemy wyrażenie „aby w swoim postępowaniu naśladować Chrystusa”. Zamiast stwierdzenia, że Kościół wzrasta przez cudowne prawo swojej budowy, nowy tekst akcentuje rolę Ducha Świętego w budowaniu jedności.

W obrzędzie, w którym udziela się łącznie święceń diakonatu i prezbiteratu *De ordinatione* podaje oddzielne teksty eucharystyczne, prefację jednak jak w wypadku święceń diakańskich, te same *Hanc igitur* z przystosowanymi zmianami słownymi oraz obrzęd zakończenia w formie rozszerzonego błogosławieństwa. (błogosławieństwo uroczyste).

De ordinatione w nowej typicznej versio jest dowodem żywotności Ciała Chrystusa kierowanego Duchem Świętym dbającym o integralność Magisterium i jego wyraz w zmieniającej się sytuacji urzeczywistnienia się Kościoła.